

Mastrup Vandmølle

Redigeret af Niels Nørgaard Nielsen med udgangspunkt i Aalborg historiske Museums udgravningsrapport Jr.nr. 541 udarbejdet af museumsinspektør Jan Kock september/oktober 1975 og artikel fra Aalborgs Stiftstidende 29. september samme år. Alle fotos og tegninger fra Aalborg historiske Museum

Mastrup Vandmølle lå ved X, nutidigt kort, der viser Mastrupsøerne og Mastrup Bæk

Fiskedammene i Mastrup

A = Resterne af Mastrup Vandmølle blev fundet her

B = Mastrupgård

Luftfoto 1970, © Støvring Kommune

I 1975 blev de nedlagte fiskedamme fra dambruget i Mastrup omdannede til søer i et rekreativt område, der skulle strække sig fra Mastrupvej langs Mastrupbækken til Hobrovej. Arbejdet foregik i Støvring Kommunes regi under ledelse af kommuneingeniør Poul Overgaard Pedersen. Under arbejdet i kanten af dambruget stødte arbejderne på noget træværk, blandt andet et cirka et meter langt stykke af en rektangulær rende.

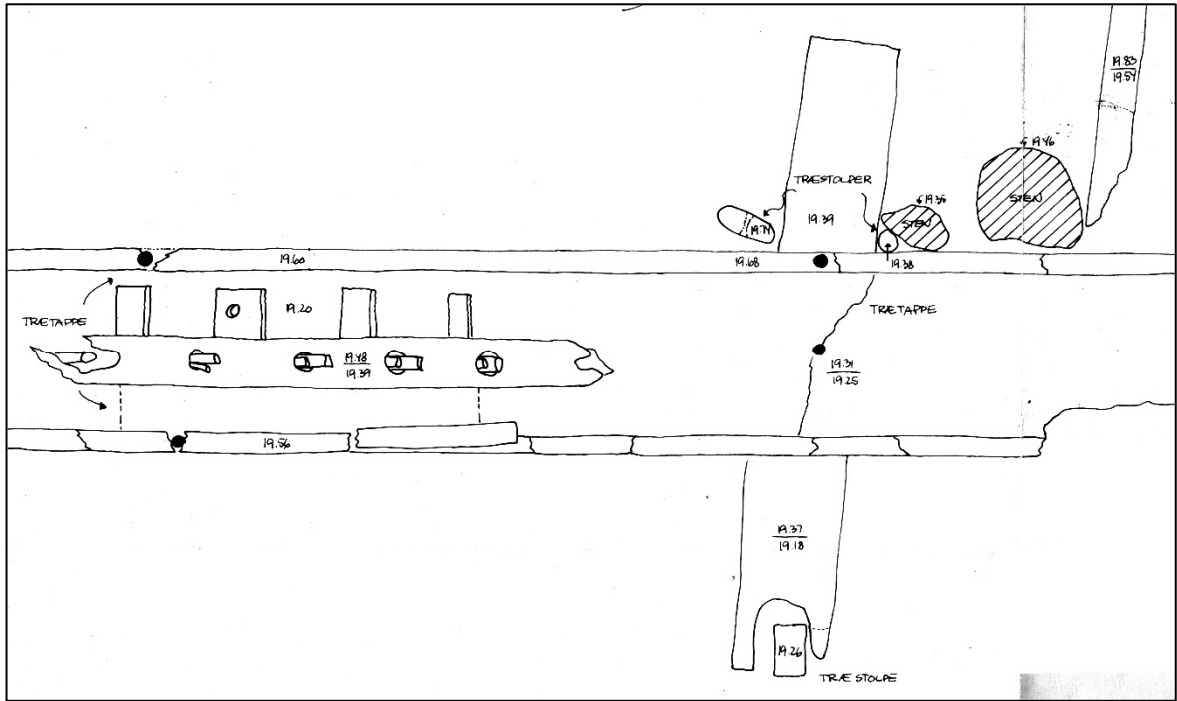
Arbejdet på stedet blev indstillet, og straks træstykket var fundet kontaktede Poul Overgaard Pedersen Aalborg historiske Museum, der foretog en arkæologisk udgravning af stedet under ledelse af museumsinspektør Jan Kock, hvis rapport refereres herunder.

Undersøgelse

Vandrenden, der ledte vandet direkte mod møllens skovlhjul, var udformet som en rektangulær rende af bøgetræ, ca. 50 cm bred og 35 cm høj. Den lå bevaret på sin oprindelige plads i en længde af cirka 3,5 meter. Der foruden fandtes en cirka 1,5 meter lang del, der var knækket af ved gravearbejdet.

Partiet af vandrenden foran skovhulet var udformet som en skrånet slidske, der gik fra rendens overkant til bunden i den øvrige del af renden. Slidsken var udformet således, at vandets kraft blev koncentreret på skovlbladernes midterste parti. I vestkanten af renden var

bevaret to taphuller. På den østlige del fandtes overfor det ene et delvist bevaret taphul. Taphullerne har muligvis tjent til at fastgøre ekstra sideplanker. Rester af sådanne er dog ikke fundet. Mod nord var renden afbrudt af gravemaskinen, men synes ikke at have været væsentligt længere.

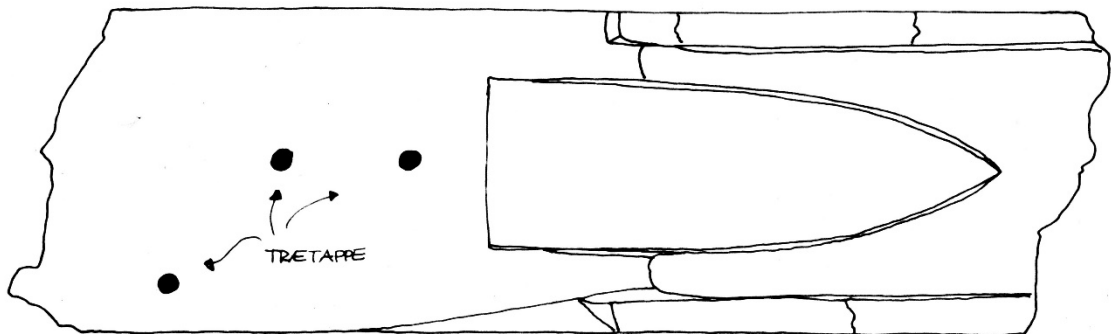
Vandrenden med resterne af skovlhjulet. Vandet strømmede fra venstre mod højre

Vandrenden med resterne af skovlhjulet

Resterne af skovlhjulet

DEN AFBRÆKKEDE SYDLIGE DEL AF RENDEN. SET FRA OVEN.

Slidsken, der ledte vandet mod skovlhjulet

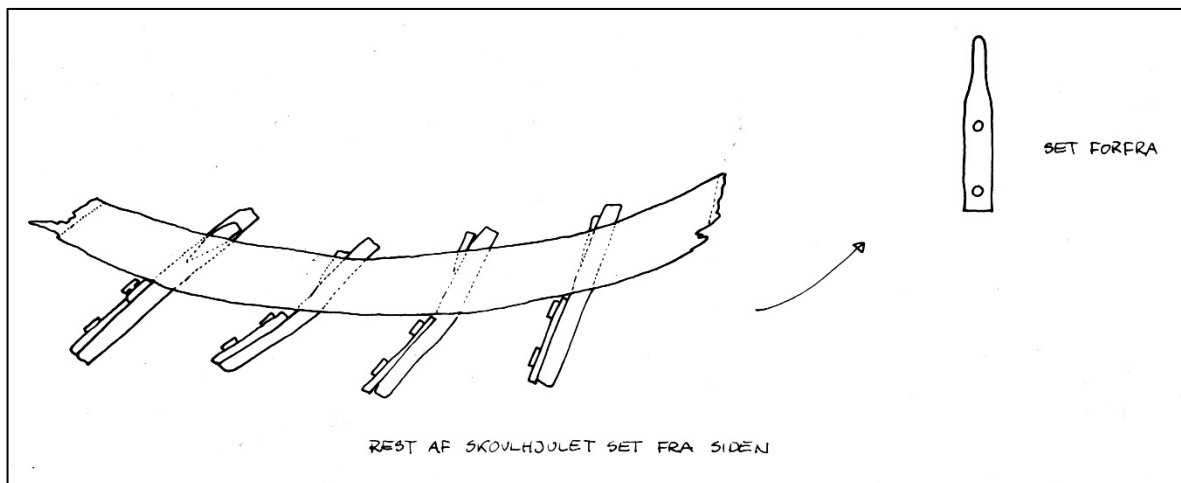

Slidsken, der ledte vandet mod skovlhjulet

Den nordlige del af renden var funderet på et stykke tværtømmer. For at sikre mod udskridninger, var renden kæmmet fem centimeter ned i tværtømmeret og yderligere fastgjort med en tap af træ. Tværtømmeret var i øst fastholdt af en nedrammet pæl igennem et hak i tværtømmerets østlige side. På vestsiden af renden var tværtømmeret fastgjort af pæle nedrammet på begge sider af tømmeret.

Cirka en halv meter nord for tværtømmeret sad et vandret liggende, kantstillet stykke egetømmer, der var forsynet med en cirka halv meter lang vandretliggende åbning, der var omkring 10 centimeter høj.

I renden var dele af skovlhjulet bevaret. Det bestod af én bue, cirka 11 X 11 cm i tværmål, hvoraf cirka en femtedel var bevaret. Diameteren indvendigt havde været cirka 2,70 meter, udvendigt cirka 2,90 meter. Buen synes at være gjort af egetræ. I det bevarede stykke bue var der ingen taphuller efter egre. Derfor kan hjulet højst have været forsynet med fire egre.

Den bevarede del af skovlhjulet og skovlbladene

På det bevarede stykke bue var seks skovlblade bevaret. De er fremstillet af radiært udspaltet egetræ, alle i størrelse 30 X 17 cm i en tykkelse af cirka 1,5 cm. Kanterne er affasede. Skovlbladene er fastgjort på buen ved hjælp af en tværpind, som det ses af tegningen af skovlhjulet. Tværpinden er også af egetræ. Skovlhjulene er gjort fast på tværpinden med to trænegler, der er forsynet med et halvrundet hoved på skovlbladets forside. Tværpinden er gjort fast i buen ved at være stukket af gennem et på diameteren skråtstillet hul og fastgjort med kiler, islået fra buens indvendige side.

Om øvrige fundforhold kan nævnes, at syd for renden stod en kraftig pæl af egetræ, hamret ned i jorden. Den kan sandsynligvis have hørt til møllebygningen, men da alt jord var gravet bort inden museet kom til stede, var det umuligt af afgøre. Fylden omkring renden bestod af sand, grus, dynd og tørv.

De bevarede rester af skovlhjulet

Skovlbladene på skovlhjulet

Den oprindelige terrænform blev forstyrret allerede for mange år siden ved anlæggelsen af fiskedammene. Mølleanlægget lå lige ved enden af en af fiskedammene, og må allerede da være blevet delvist ødelagt. Mastrup Bæk har i nyere tid haft sit løb godt 50 meter øst for mølleanlægget. Om bækken tidligere har haft en andet leje kan ikke afgøres. Ej heller kunne det afklares, hvor løbet til møllen havde ligget, og om der havde været en mølledam. Møllen kan foruden fra bækken have fået sit vand fra de ret vandrige kilder, der ligger blot 20 meter vest for møllen.

Der blev ikke fundet genstande, som gav noget fingerpeg til datering af vandmøllen. Selve anlægget, som synes at være konstrueret helt uden anvendelse af jern, i hvert fald i den bevarede del, må føre det et godt stykke tilbage i tiden. Det menes ud fra tilsvarende fund andre steder, at møllen er af en type, der gik ud af brug ved middelalderens slutning.

Museumsinspektør Jan Kock fortalte, da udgravningen var ved at være afsluttet, om fundet af vandmøllen til Aalborg Stiftstidende. Han sagde blandt andet, at han ikke har kunnet finde et tilsvarende anlæg beskrevet i danske værker om anlægget. Her er i uddrag, hvad han fortalte:

Vandrenden med resterne af skovlhjulet

Anlægget består af en fire-fem meter lang udhulet egestamme som gennemløbskanal med et smalt, kun 35 cm bredt underfaldshjul, hvoraf er bevaret cirka en meter af i alt 2,5 diameter hjul. Alt er udført i egetræ og skovlene på hjulene er særdeles nydeligt udskåret med kniv og meget omhyggeligt tappet. Den hule egestamme, der har dannet gennemløbet, er solidt forankret i engbunden med en tværstamme, som igen er forankret med pæle i begge ender. Andre egepæle op ad mølleanlægget menes at være rester af møllehuset.

Det beskedne anlæg med kun 35 cm brede vandskovle og underfald, der giver væsentligt ringere effekt end overfaldshjul, tyder på, at anlægget kun har skullet klare en enkelt gårds møllebehov, formentlig en forgænger for den nuværende Mastrupgård. Det kan ikke umiddelbart afgøres, om det er selve Mastrup Bæk eller en kanal via en opstemmet mølledam, der har været ledt gennem den udhulede egestamme. En mulighed er også et kildevæld, der nu er grundlag for en ørreddam ved Mastrupgård. Men vandmængden er i hvert fald nu for ringe til at kunne klare at drive selv et så lille mølleanlæg som det fundne.